

ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ФАКТОРУ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Сьогодні ситуація з корупцією в Україні визначають як кризову. Вона є явищем та продуктом сучасного соціального стану українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції). Має властивість та здатність поглиблювати кризу в суспільстві, що зводить нанівець будь-які реформи. Проблема корупції вважається головною перешкодою на шляху розвитку та визнання України світовою спільнотою як демократичної правової країни. За останні роки в Україні було створено ряд державних органів, що мають на меті сприяти запобіганню та протидії корупції. Як складник реалізації державної антикорупційної політики в Україні цей крок спрямований на нейтралізацію основних причин виникнення корупції. Проте питання запобігання корупції залишається гострим. Це зумовлює необхідність дослідження питання запобігання корупції з позиції використання науково обґрунтованого психологічного супроводу конкурсного відбору кандидатів на посади під час вступу на публічну службу, а також її проходження. Тому виявлення психологічних аспектів запобігання корупції у професійній діяльності публічних службовців шляхом аналізу основних мотивів системної корупційної поведінки та соціокультурних аспектів їх формування є актуальним.

Отже, у своїх працях як зарубіжні так і вітчизняні вчені виділяють кілька мотивів корупційної поведінки: ігровий, соціальний, монетарний (monetary) тощо. Науковці відмічають, що в корупційній поведінці ігровий мотив (корупція розглядається як небезпечна та захоплююча гра) переплітається з монетарним (прагнення публічного службовця до одержання матеріальних благ) [3]. Основою для такого твердження є аналіз психологічних факторів виникнення корупційної поведінки у професійній діяльності публічних службовців за допомогою теорії ігор. Це означає, що у біматричній грі існує сідлова точка, коли обидва гравці будуть використовувати стратегію корупційної поведінки (принцип min-max для того, хто пропонує неправомірну вигоду, тоді як для публічного службовця використовується принцип max-min). Зазначене дозволяє стверджувати про тісний взаємозв'язок ігрового та монетарного мотивів, який сприяє посиленню один одного та дозволяє пояснити поширеність корупційного способу життя.

Схильність/несхильність до корупційної поведінки у професійній діяльності ґрунтується на позитивних та негативних почуттях особистості, що були обумовлені порушенням норм суспільної моралі [2]. Для особи, яка тяжіє до корупційної поведінки, критерієм щастя є багатство, а головною цінністю – «мати», а не «бути» [1]. Тому за умови виникнення конфлікту інтересів між особистими і суспільно значущими інтересами публічного службовця у професійній діяльності він зумовлює вибір на користь особистих інтересів. Також можна очікувати, що під час формування антикорупційної поведінки важливе місце посідають етичні рішення, обмеження, настанови. За умови їх обумовленості просоціальними стимулами вони викликать емоційне збудження публічного службовця (якщо рішення буде суперечити основному інстинкту отриманню максимальної

винагороди) та будуть факторами усунення або запобігання проявів корупційної поведінки.

Іншим проявом такої психологічної залежності особи є kleптоманія. Зазвичай, вона відноситься до фізичних захворювань та духовно-психічних розладів і трактується як хворобливий потяг до скоєння крадіжок. В даний час kleптоманію відносять до порушень контролю над спонуканнями [6]. Kleптоманія – психічний розлад, що виражається в імпульсивному невмотивованому нав'язливому стані – крадіжці предметів, які зовсім не потрібні особі і не мають для неї ніякого значення. Характер перебігу манії може весь час змінюватися, як посилюватися, так і слабшати. Kleптомани здебільше спеціалізуються на певних речах (крадуть блискучі предмети, солодощі тощо). Крім цього, існує думка, що kleптоманія закладається на генетичному рівні. За даними деяких дослідників, ймовірність виникнення цієї хвороби значно вище, якщо близькі родичі хворого мають певні залежності, наприклад, наркотики або алкоголь, або страждають психічними розладами. Kleптоманію також зараховують до адиктивних розладів, тобто залежних [5]. Це пов'язано з тим, що дії пов'язані з крадіжкою можуть впливати на стан людини та викликати почуття задоволення. Тому хворі на залежність можуть постійно відчувати бажання на отримання даного виду задоволення.

Причинами виникнення kleптоманії можуть бути різноманітні травми голови, obsесивно-компульсивний розлад особистості, біполярні розлади, булімія, зловживання психоактивними речовинами тощо [4]. Симптоми kleптоманії відповідають трьом позиціям, які можна охарактеризувати у такий спосіб, як невгамовне бажання здійснювати крадіжки, отримання задоволення від цього процесу і виникнення почуття провини після вчиненого проступку. Прагнення kleптоманів скоювати крадіжки ґрунтується не на отримання вигоди, а на тому, що вони просто не можуть чинити опір своїм бажанням. При цьому дане прагнення викликає у них досить серйозний психологічний дискомфорт. І щоб позбутися цього дискомфорту вони здійснюють крадіжки. Процес крадіжки обумовлений супровідним отриманням задоволення. Хоча пізніше, коли крадіжка трапляється, настають переживання, які виникають з почуття сорому і докорів сумління, що теж є складовою своєрідного задоволення, схожого на відомий механізм каяття.

Отже, окремими причинами виникнення корупційної поведінки публічних службовців у професійній діяльності є психологічні залежності особи, що обумовлює застосування концепції психологічного дослідження та діагностування. Зазначена концепція вивчає корупційну поведінку у системі таких основних понять, як корупційна поведінка, корупційний тиск, антикорупційна стійкість, схильність до корупції. Корупційна поведінка визначається як девіантна та обумовлює сприйняття обов'язків публічної служби як можливість отримання задоволення від перспективи ймовірної неправомірної вигоди та пільг за порушення офіційних морально-етичних вимог (формування залежності). Така модель поведінки головним чином формується під впливом оточення (навколишнє середовище у певній мірі виправдовує корупцію), зумовлюється людьми, які є носіями культури (ризик отримання неправомірної вигоди сприймається як гра, що існує в суспільстві взагалі та у професійній діяльності публічних службовців

зокрема) та може носити ознаки патологічних психологічних розладів у осіб, що працюють в органах публічної влади.

Пошук психологічної сутності корупційної поведінки у професійній діяльності публічних службовців також дозволив виявити, що більша частина правопорушників знаходиться на певній дистанції від суспільства та його цінностей, що обумовлює їх мотивацію у вчинках та має схильність до залежності (гроші, влада, посада тощо). Тому виявлення психологічної залежності у публічних службовці шляхом діагностики антикорупційної стійкості є актуальним, особливо під час вступу на публічну службу.

На нашу думку, протидія корупції в Україні буде більш результативною, якщо у розробці та реалізації антикорупційних заходів та програм буде застосовуватись науково обґрунтований психологічний супровід, зокрема – спеціальні методики визначення схильності до kleptomaniї та корупційної поведінки. Якщо у медичній науці та практиці вже розроблено та використовується низка методів, методик, апаратного забезпечення діагностування пацієнтів на психофізіологічні аномалії або хвороби (наркоманія, kleptomaniя, ігроманія, грошоманія тощо), то у технології попереднього діагностування претендентів на зайняття посад публічної служби до цього часу такі підходи не знайшли широкого вжитку. Це часто призводить до формування сфери невичерпних ризиків при призначенні на посади.

Таким чином, дослідження психологічних залежностей особи дозволить своєчасно виявити схильність до корупційної поведінки публічних службовців, професійно відібрати та підібрати публічних службовців, сприяти їх ефективному кар'єрному зростанню та запобігти корупційним діянням. У свою чергу, потребує подальшої розвідки дослідження психологічних залежностей під час ротації публічних службовців, співвідношення кількості корупційних правопорушень із пропагандою бути покараним (формування негативних емоцій, пов'язаних із порушенням) під час проведення антикорупційних заходів (семінари, тренінги).

Список використаних джерел

1. Ванновская О. В. Психология коррупционного поведения государственных служащих : монография / О. В. Ванновская. – 2-е изд., стер. – Москва : Издательство Юрайт, 2018. – 251 с.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів : ЛьвДУВС. – 2011. – 220 с.
3. Совалева Д. А. Теоретические основы исследования монетарного поведения / Д.А Совалева // Молодой ученый. – 2015. – №4. – С. 704-707. – Режим доступа: <https://moluch.ru/archive/84/15770/>.
4. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. – Access mode : <https://justines2010blog.files.wordpress.com/2011/03/dsm-iv.pdf>.
5. Kleptomania: clinical features and comorbidity in an Italian sample // Comprehensive Psychiatry. – 2002. – №43 (1). – P. 7 – 12. – Access mode : <https://moh-it.pure.elsevier.com/en/publications/kleptomania-clinical-features-and-comorbidity-in-an-italian-sampl>.